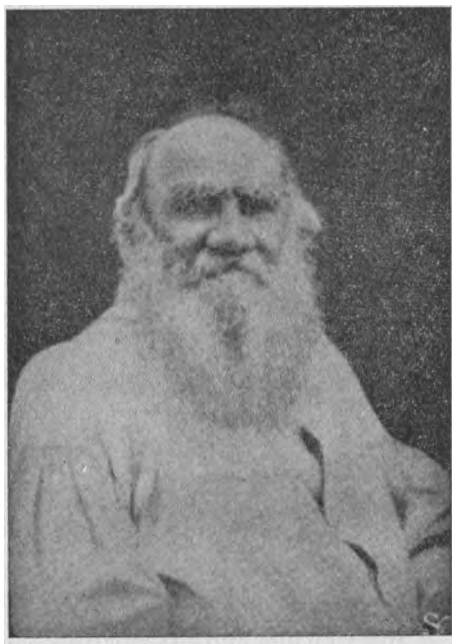

L. N. Tolstojus.

1828—1908.

I.

1908 m. rugpjūčio 28 d. garsiam rusų rašytojui L. N. Tolstojui sukako 80 metų. Dėl tos priežasties ne tiktai iš Rusijos, bet ir iš tolimiausi užsieni pasipylė nesuskaitoma daugybė telegramų, adresų ir kitokių pasveikinimų. Viso pasaulio laikraščiai buvo pilni straipsnių apie Tolstojų. Pagyrimai tikrai nesigaila: kelta jubilėjaus padangės ne tiktai kaip genialis rašytojas, bet ir kaip visuomenės veikėjas ir net kaip gyvenimo mokytojas. Tarp tų pagyrimų ir charakteristikų, žinoma, toli ne viskas teisinga. Tolstojus tikrai yra pagirtinas, kaip autorius romanų „Karas ir taika“, „Ona Kareninienė“, „Atsilikimas“ ir kitų dailių apysakų ir

vaizdeli, kuriose jis begalo gyvai ir plastiškai yr nupieš s rus gyvenim kuopla iausiose ribose. Pagirtinas yra taip pat ir apskritai kaip publicistas, kursai tur jo gana dr sos pasakyti viešai savo kritikos ir papeikimo žod apie vairius visuomen s ir religinio Rusijos gyvenimo netobulumus ir nukrypimus nuo krikš ioniškojo idealo. Tolstojaus kritiškose pastabose visada randama daug tiesos. Bet ten, kur jis bando išreikšti savo pozityvius idealus, paprastai parodo užuot genijaus vien tik savo nuostabi siauraprotyst . B damas iš prigimties artistas-rašytojas, Tolstojus nemoka galvoti id jomis; jis galvoja vaizdais ir jausmais, užmiršdamas paprastai, jog kas kita id ja, kas kita konkretus vaizdas ir jog per tai comparaison n' est pas raison. To d l netur s sau lygaus kaip artistas, Tolstojus jokios kritikos neišlaiko kaip filosofas, nekalbant jau nieko apie jo teologiškas teorijas, kurias garsusis rus filosofas VI. Solovjovas visai teisingai yr pastat s šalia akliausi „dyromol " tik jimo. Ir ištikr j visa Tolstojaus krikš ionyst , be dogm , be hierarchijos, be apeig , sutraukta vien bergždži individualin morališkum ir teizm , yra lyg didel skyl arba tuštuma, nieku neparemta. Nors tai kam ir bus nuostabu, ta iau m s išmanymu, Tolstojus ne tiktai nerado tikros objektyvios tiesos, bet ir rasti jos negal jo, nes jis, ties sakant, visai jos nemyl jo. Jis visur ir visuomet myl jo vien tik save, b damas visame savo gyvenime kraštutiniausis individualistas: jam tiesa buvo tai, k jis subjektyviai jaut , k jis man , apie k jis svajojo. Priimti k nors iš visuomen s, iš žmonijos ir pritaikinti tai savo gyvenimui, jis laik pažeminimu sav s: to d l visa k jis steng si prieiti visuomet pats „savo protu“. Praeitis, tradicija — jo akyse netur jo jokios pozityvios vert s. Nepripažindamas joki ryši nei su valstybe, nei su bažny ia, jis jaut si es s ne žmonijos narys, bet jos vadovas, tur s teis s vesti j ten, kur jam patinka. B ti paprastam žmogui ir krikš ioniui, jam rod s permaža, jis troško b ti viršžmogis ir virškrikš ionis, bet ištikr j buvo tiktai pilnas viršegoistas. Per tai jis ir

gyvenime prie nieko negal jo tvirtai prisirišti: nuolat, lyg ligonis lovoje, m iojosi iš vieno pad jimo kitan, nuo vieno užsi mimo prie kito: buvo jis ir paleistuviu, ir asketu, ir karininku, ir valdininku, ir mokytoju, ir artoju, ir kurpium, ir beletristu, ir filosofu, ir teologu, ir sociologu ir Dievas žino kuo, bet visur ir visada, prisiliet s poniškai prie kokio darbo, tuoj j mesdavo ir ieškodavo kito, su kuriuo pasikartodavo ta pati istorija. Jaunyst je jis jokio aukštesnio mokslo nebaig s, suaug s irgi jokio mokslo nuodugniai neištyr . Tatai ir visi jo neva moksliški veikalai pasižymi tikru diletantizmu ir nuostabiu paviršutiniškumu, kur rusai teisingai vadina „vierchogliadstvo“. To paviršutiniškumo neva „moksliškuose“ Tolstojaus veikaluose nematyti tegali tik panaš s jam nepilnamoksliai diletantai, nemokantieji atskirti tiesos nuo dailiai skamban i j sofizm . Šiandien pripaž sta tai dalimi net ir patys rimtesni Tolstojaus garbintojai, nes kad ir vadina j savo telegramose ir straipsniuose „garbiu mokytoju“, ta iau nieks iš j Tolstojaus mokslo nebando priimti visoje jo pilnyb je ir tapti jo sek ju. To d l v a d o v u tieson Tolstojus nebuvo ir nebus, bet už tai buvo ir bus nesulyginamas žadintojas ger jausm žmoni širdyse. O tuo žadintoju jis yra ne ten, kur jis ex p r o f e s s o „moralizuoja“, bet ten kur jis artistišškai piešdamas realin gyvenim su visomis jo neteisyb mis ir netobulumais, savaiame, nejaustinai lyg verste ver ia skaitytoj pasibiaur ti tomis neteisyb mis ir tuo b d u kelia žmoni širdyse nor geresnio, tobulesnio gyvenimo, paremto meile ir teisybe. Tuo atžvilgiu Tolstojaus apysakos ir net smulkesni jo beletristiški veikal liai visados gal s b ti vis skaitomi su tikra nauda. To d l duok Dieve, kad garbus Jasnos Polianos jubilias ilgai dar gyvuot ir met s visai bergždži moralizavim ir menk savo filosofij , daug dar pagamint puiki , tikrai artistišk veikal , kuriems rašyti ir yra jam Dievo duotas tikrai nepaprastas talentas ¹⁾.

¹⁾ „Draugijos“ 1908 ra., 12 n-ry.

II.

Sukakus šimtui met nuo L. Tolstojaus gimimo, pasaulis v l yra prisimin s Jasnos Polianos atsiskyr l . Jam pagerbti šiaulišk „Kult ra“ yra išsivertus ir paskelbus jo „Žod dva- sininkams“. Tame žody paniekinta visas šv. Raštas, atmesta netik, Senojo, bet ir Naujojo statymo stebuklai, paneigtos visos krikš ionyst s dogmos, tepalikta vien evangeliškieji dorov s principai. Šitokia „krikš ionyste“, iš kurios pašalinta visas antprigimtinis turinys, Tolstojus nor jo apšviesti rus taut , padaryti j persi musi artimo meile, blaivi , ner kan i , branginan i ne tik žmoni , bet ir gyvuli gy- vyb , atsisakiusi net karo metu šaudyti besiveržian ius priešus. Tolstojaus norai atrodo gražiausi ir Rusijai naudingiausi. Bet kadangi iš jo „krikš ionyst s“ buvo visai pašalintas Kristus ir Dievo apreiškimas, tatai jis savo mokslu ved rus tauton ne švies , bet bjauriausi laisvamanyb ir nuties keli bolševizmui. Griaudamas valstyb s ir tiky- bos pagrindus, Tolstojus virto bolševik bendradarbiu, j tiksl vykintoju. Taigi ir nenuostabu, kad bolševikai 1928 m. Maskvoj švent šimtamet Tolstojaus gimimo jubiliej .

Jau tas vienas faktas parodo, kad Tolstojus mums lietu- viams n ra ir negali b ti dvasios vad as. D l tur jimo jis yra tur j s nemaž rašytojišk talent , jo apysakos pla iai yra pagars jusios pasauly, bet ir jas gadina Tolstojaus kreiv- os paži ros pasaul , o kai kur (kaip šit jo „Atsik lime“) pintos net biaurios blevyzgos prieš Šven . Sakrament . Visi gi jo teologiški ir filosofiški raštai neturi jokios vert s. Nors jis ir kalba dažnai apie moksl , nors jis vardan mokslo yra atmet s Dievo apreiškim ir Šv. Rašt , ta iau pats jis jokio mokslo nebuvo rimtai ištyr s. B damas ponas, jis vis amži liko lengvab džiū ponu, nes jo ten, kur lengviau. Lengviau netik ti, negu tik ti, jis ir netik jo pamatines krikš ionyst s tiesas; lengviau paviršutiniškai prašliaužti, negu gilintis moksl , jis ir nesigilino; lengviau skelbti išdidžiai, ko gerai nežinai, negu prisipažinti neištyr s to dalyko, jis ir skelb , skleisdamas vairiausias religines nes mones. Kaip seniau ponai primesdavo savo religinius sitikinimus (pav. m s senov s Radvilai, paversdami daugyb katalik kalvinais),

taip ir Tolstojus vis amži steng s primesti rusams savo klaidingus sitikinimus.

Kiek jis tuo savo nelemtu apaštalavimu pridirbo žmoni-
jai žalos, sunku ir apsaakyti. Pridengdamas visas savo nes-
mones artimo meil s skraiste, jis s kmingai klaidino mažo
mokslo inteligentus ir kaimie ius. Tur damas silpn galv ,
nesugeban i logiškai galvoti, jis savo tariamiems rodymams
vartojo dažniausiai palyginimus bei pasakas. Tuo jis dau-
giausiai suviliodavo jaunimo. Net ir m s katalikiškam jau-
nime yra Tolstojaus suviliot j . Syk „Literat ros“ knygyne
teko man matyti šitoki scen : studentas lietuvis prašo pa-
rodyt visus Tolstojaus veikalus. Pardav jas parodo. Bet
kaina studentui neprieinama. Jis tiek pinig neturi. Reik jo
matyt studento kov su savim. Taip jis atrod betrokšt s
visus Tolstojaus veikalus tur ti, nes man , rasi s juose vis
gyvenimo gudryb ... Bet Tolstojus brangus. Iš kur gauti tiek
pinig jam nusipirkti?! Taip ir palikau besikamuojant stu-
dent l — tolstoist .

Gaila man buvo to vaikino. Jis grei iausiai ir liks vis
gyvenim suklaidintas, netek s tik jimo nei tikro gyvenimo
tikslu. Taigi dabar tiesiog nežinau, kas daugiau pasauliui yra
pridar s žalos: ar sunkiai suvirškinamas Marksas, bolševizmo
k r jas, ar švelniakalbis Tolstojus, mok j s patiekti skaity-
tojams baisiausi dvasios nuod savo talentu pasaldintoje
formoje.

Jei juodu matuoti griovimo laipsniu, tai Tolstojus grei-
iausiai laim t pirmenyb . Nes n ra beveik n vieno žmo-
nijai brangaus daikto, kurio jis b t nem gin s griauti.
Griov jis netik religij ir valstyb , bet ir daugyb kit daikt ,
k. š. moksl , men , kult r , t vyn , patriotizm , kariuomen ,
ir t.t. ir t.t. B damas griov jas iš prigimimo, jis yra tap s
didžiausias revoliucionierius. Revoliucionieriai j ir tegar-
bina. Mums katalikams jis yra didžiausias priešas, taigi n
vienas katalikas neturi jo už k nei branginti, nei gerbti.
Jei kas iš m s j gerbt , tai b t žym , kad nesišin s, nei
kas es s, nei k dar s ¹⁾).

¹⁾ „Vienyb “ 1928 m.